

Dalibor Plečić

'Pisma iz Vinogradske': Roman o životu i smrti

Boris Škifić, *Pisma iz Vinogradske*, Hena com, 2022.

Splitskom profesoru hrvatskog jezika Borisu Škifiću *Pisma iz Vinogradske* drugi je roman te njegovo četvrto prozno delo. Radi se o romanu koji obrađuje temu bolesti i boravka u bolnici što je, priznaćemo, goruća tema današnjice, premda se ovde ne radi ni o kakvoj epidemiji ili pandemiji, već o urologiji. No, krenimo mi redom tankih niti genitourinarne hirurgije, ili što bi se reklo *gently* sa genitalijama.

Radnja u romanu gotovo u potpunosti je smeštena u Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice u Vinogradskoj ulici u Zagrebu, te otuda naslov romana *Pisma iz Vinogradske*. U pitanju je bolnica koja se (kao i u realnosti) ne nalazi u najboljem stanju, koja je oronula, kroz koju defiluju svakojaki pacijenti i medicinski radnici. Lekari i sestre, bolničari i bolničarke sa svim svojim znanjima i neznanjima, moralnim vrednostima i nemoralnim stranputicama. Glavni lik u romanu, student u Zagrebu, koji se paralelno bavi novinarstvom, gotovo pa iznebuha zaglavljuje u dotičnoj bolnici, na odeljenju urologije gde ostaje dovoljno dugo da svedoči o promeni godišnjih doba. Nakon dijagnoze on postaje dugi stanovnik bolnice te nakon mnogih operacija, lekarstava, anestezija, katetera, počinje prihvatati bolnicu kao svoj dom, a ne kao prolaznu stanicu.

Za to vreme kroz sobe odeljenja, koje pripovedač naziva „peticom“, „sedmicom“ i sl., defiluju raznorazni bolesnici, ljudi koji dolaze na operativne zahvate, ljudi koji se oporavljaju brzo, sporo, ili oni koji dolaze tu da bi umrli. Od vozača autobusa Stipana, Marine u „dvodijelnoj spavaćici“, Ličanina, Kuhara Mirka, preko filozofa, ili recimo svirca, pa sve do Matijaža, Brigitte ili Glumca, kroz radnju romana krstari i tutnji sijaset likova. U potpunosti je iluzorno nabrajati ih sve ili pamtiti sve njihove životne priče jer, premda sve ponaosob zanimljive i unikatne, kao takve te lične priče nisu svrha po sebi, već služe geslu ovog romana. A čini se da osnovno načelo ovog dela leži ne u partikularnim pričama, već u uopštenosti života kao priče, odnosno o slavljenju života kao takvog. U prvi mah se može učiniti da se ovde radi o još jednoj pesimističkoj priči iz naše eshatološke današnjice, u što bi se bolnički mizanscen savršeno uklopilo. Međutim, pored toga što se radi o bolnici, bolestima, bolovima, neprestanom pristustvu smrti, ne bih rekao da je autorova intencija bila pesimistička. Naprotiv, čini mi se da je citat iz knjige kojeg su izdavači stavili na naslovnicu: „Život je ponekad lijep, ma gdje bio“, osnovna krilatica kojom se Škifić vodio te koju je utkao i u glavnog protagonistu kao pripovedača.

Najpre u prilog ovome ide književni postupak autora koji bolnicu ne postavlja u radnju svog romana samo kao puko mesto događaja, već kao svojevrsnu pozornicu. To je zapravo scena na kojoj se odigrava radnja romana poput predstave, kroz koju prolaze brojni likovi, a čija se scenografija ustvari ne menja. Međutim, ova „pozornica“ ne dobiva negativni semantički naboj jer pored svih smrtnih slučajeva i bolesti, ona je zapravo sinonim života u celini. Na toj bini se mogu sresti sve pojavnosti života, kriminal, ljubav, seks, ljubomora, i sl. Može se reći da se otprilike sve ono što se u životu događa, odvija i u bolničkom životu, samo ako dovoljno dugo ostanete u bolnici, a autor je očito imao nameru da nam to u svom romanu pokaže. Nisam siguran koliki je udeo autofikcije u žanrovskom uokviravanju romana, niti ću ulaziti u to koliki je impakt osobnog iskustva, ali je ipak sigurno da je poduži boravak u domu zdravlja prekopotreban kako bi opisi bili autentičniji. U romanu zbilja to i jesu - tekstu ne manjka uverljivosti i mimetičnosti, kao ni šarolikosti. Pored raznih protagonista, delo je protkano i zanimljivim događajima, od kojih možemo izdvojiti, primjerice, misteriozna ubistva: „Biti ubojica na odjelu gdje, uglavnom, obitavaju raspadajuća tijela agresivnih karcinoma, gdje se umire bez neke posebne krivnje i bez nekog posebnog razloga, i zato namjerno ubijanje nije tragedija nego komedija, i biti ubojica na urologiji, gdje haraju kancerogeni razbojnici, potpuno je promašeno i besmisleno.“ (str. 202)

Škifić nesumnjivo pokušava bolničku kolotečinu predstaviti upravo putem komedije. Stoga se u romanu može iščitati humoristična nit, osobito primetna u postupcima u kojima se pacijenti smeju sami sebi: sprdaju se i poigravaju vlastitom bolešću, svojim stanjem i svojim manama, čime se zapravo ismejava smrt. Smrt je jedina konstanta koja, kao i u životu generalno, konstantno bdi nad pacijentima, vreba iz svakog novog dana, i jedina je nepromenjiva u svim mogućim varijantama. Ona je uvek na kraju, samo što se u bolnici mogu češće sresti njene inovativnosti u odvlačenju ljudi. U takvom ambijentu, pripovedač i glavni junak romana svedoči o raznim prizemnim diskusijama, ali i o filozofsko-teološkim raspravama: "I zapamti, Bog nas vječno osvjetljava svojim milošću i dobrotom! (..) sve mi se čini da nećeš dugo svijetliti, pocrnio si ko krastavac u kvasini. Umireš i još uvijek vjeruješ u te pizdarije." (str. 135) Takođe se iz ovog citata može videti namera autora da kroz humorističan diskurs prezentuje bolničku realnost. To je postupak za pozdraviti jer bez humora odista nijedna tragedija nema smisla, niti je tragična; naposljetku, bez humora ostaje samo puko obitavanje u iščekivanju smrti. Štaviše, čini mi se da bi još i više humora dobro došlo ovom romanu, više tragikomičnih situacija i još više sarkazma u pripovedanju.

Kad smo kod pripovedanja, valja istaći da je autor svom pripovedaču omogućio limitiranu prisutnost i znanje. Naravno, to ide pod ruku sa prvim licem i pripovedanjem o stvarima koje pripovedač vidi, o kojima saznaje ili koje pretpostavlja, međutim čini se da je Škifić pored lakše identifikacije čitaoca sa naratorom na umu imao i one prazne delove naratorske tkanine, koji moraju ostati prazni kako bi puni imali više smisla. Poput široko pletenog džempera, naracija u romanu služi svojoj funkciji (predstavlja nam život u bolnici), *moderna* je (narator ne pretenduje na kićeni diskurs), i topla je poput pomenutog džempera (čitalac se doista lako identifikuje sa naratorom i situacijama). Kroz praznine, između pletenih delova (naracije) u bolnicu ulazi spoljašnji život i meša se sa bolničkim, a i jedan i drugi imaju dva zajednička imenitelja: život i smrt.

Iz ovoga se može reći da je Škifić napisao roman o životu i smrti, o ljudskim varijetetima u svim svojim bojama, od zlog do dobroćudnog, od nasmejanog do namrgođenog, od taličnog do baksuznog. U svim mogućim oblicima i pojavnostima, ljudski život može biti lep samo ako je lik „lep“. Neki su likovi u bolnici simpatičniji od drugih, prihvatljiviji ili poželjniji za biti u njihovom društvu, što pokazuje da okruženje ne određuje čoveka, već ljudi određuju isto. Na Kanarskim ostrvima ili u bolnici, čovek je iznutra „lep“ ili „ružan“. Smatram da je ova tendencija autora da tipizuje likove u predstavljanju pomalo rudimentarna i osiromašuje filozofske slojevitosti ljudskog bitisanja. Jer, na koncu neki su ljudi „lepi“ u realnosti i „ružni“ u bolnici i obrnuto, ne postoji „pravo ljudsko lice“, već su sva pojavna lica inherentna čoveku.

Oduvek su me zanimala dela koja se bave pojedinim ambijentima, u kojima su mesto i vreme radnje ograničeni specifičnim konstelacijama ili posebnom lokacijom. U tom kontekstu nije bilo teško pročitati ovaj roman, a njegov stil i struktura također omogućuju lagano jezdenje kroz tekst. Škifić je uspeo u svojoj nameri da u romanu apostrofira bitnost života u tom hodu na žici između života i smrti. U bolnici kada se smrt smeši iza ugla, čovek (pa i protagonista ovog romana) u svom krevetu ima i život i smrt, što bi rekao Bob Dylan. To suočavanje sa ništavilom, s nepostojanjem, tim mrakom kakva je smrt, Škifić je uspeo dočarati životom, koji se u svim okolnostima trudi da prolongira neizbežni ishod. Autor je takođe uspeo dočarati autohtonost i autonomiju bolesti kao stanja koje menja kontekst, svetonazor, koje menja život, ali menja i smrt. „Bolest koristi svaki slobodni trenutak da svrati do mene, sjedne, poljubi me i nestane za poslom, a nakon smjene sastajemo se u hodniku donjeg kata...“ (str. 217)

S druge strane, pak, čini mi se da je romanu bilo potrebno dublje uranjanje u psihologiju likova kako bi isti dobili i svoju romanesknu funkciju ili makar romaneskniju. U suprotnom, svoju šarolikost duguju mimetičkim postupcima podražavanja realnih likova, a roman je ipak tu da gnjurnemo u ljudsku dušu, a ne da je samo konstatujemo.

<https://booksa.hr/kritike/pisma-iz-vinogradske-roman-o-zivotu-i-smrti>

14. veljače 2023.